

Hooglandse Nieuwe

informatieblad voor alle
geïnteresseerden rondom de
Hooglandse Vieringen van de
Ekklesia Leiden

PRO
FE
TE
REN

oktober 2023
negentiende jaargang, nr. 3

Rapenburg 100
2311 GA Leiden
071-5134 558

info@ekklesialeden.nl
www.ekklesialeden.nl
www.rapenburg100.nl

Hooglandse Nieuwe is het (digitale) blad voor alle geïnteresseerden rondom de Hooglandse Vieringen van de Ekklesia Leiden. Het verschijnt viermaal per jaar (maart, juni, september, december)

Redactie Arie de Kluijver, Jasper Radder, Wim Schouten, Jan Slotboom, Myranda Wilbrink, Paulien van Yperen

Opmaak Jan Slotboom

Drukwerk Sylvia van Hoven

Downloaden
www.ekklesialeden.nl/hooglandse-nieuwe-online

Meeneemabonnement: 10 euro per kalenderjaar
Postabonnement: 20 euro per kalenderjaar
Nieuwe abonnees opgeven bij het secretariaat: info@ekklesialeden.nl, en betalen door overschrijving op NL66INGB 0004819829 o.v.v. abonnement HN 2024

Volgend nummer over: Zinnebeelden
Kopij voor het nummer van december uiterlijk op zondag 3 december naar: hn@ekklesialeden.nl

PASTORES

- Owe Boersma, Ekklesiapastor (PKN)
oweboersma@me.com
- Rob van Waarde, studentenpastor (PKN)
06-4193 5997, rob@rapenburg100.nl
- Claudia Sarti, lifecoach, claudia@rapenburg100.nl

Vereniging Ekklesia Leiden

Zie: www.ekklesialeden.nl

Dagelijks bestuur:

- Robert van der Toorn, voorzitter@ekklesialeden.nl
- vacant, secretaris@ekklesialeden.nl
- Chris Gerritsen, penningmeester@ekklesialeden.nl

Rekeningnummer: NL66 INGB 0004 8198 29
- voor alle vrijwillige bijdragen
- voor lidmaatschap: € 25

Stichting Diaconaal Fonds Hulpverlening LSE

Rekeningnummer: NL42 INGB 0003 3133 66
- voor alle diaconale giften

Beide rechtspersonen zijn erkend door de fiscus.
Uw giften zijn aftrekbaar.

In dit nummer over **PROFETEREN**

3 Redactioneel

Wim Schouten

4 Profetie

Henk Schouten

5 *Wilmienneke Koppe*

6 3-6-9 Over predicaties en profetieën

Pieter Kousemaker

8 Glazen bloemenbol

Monique van der Gaag

9 Profeteren - werkt dat?

René Fraters

10 Profeteren in de ruimte

Jasper Radder

13 Spinoza over profeteren en de profeten

Wim Schouten

14 Hedendaagse profeten

Lia van der Laan

16 Uit de kunst

Jasper & Mariet Radder

17 Hans Feddema: De democratie van Israël in gevaar

Berichten van de redactie

24 De dichterlijke bijdrage van ...

Wessel Eijkman

Afbeelding voorzijde:
Pablo Gargallo - El Profeta (1933)
brons, 234 cm, museum Bilbao

Profeteren

Wim Schouten

Ben ik een harp, zodat de hand van de machtige mij mag beroeren, of een fluit, zodat zijn adem door mij heen mag gaan?

Bovenstaand citaat uit 'De Profeet' van Kahil Gibran geeft mooi aan wat je zou kunnen zien als de essentie van het begrip 'profeet'. Een profeet is de klankkast en spreekbuis van God. God is voor Spinoza een ander woord voor de natuur met haar onverbiddelijke wetmatigheden. Wetmatigheden die je op straffe van rampen niet kunt negeren. Die rampen worden door de profeten aan de mensen voorgeschoteld, wanneer ze hun gedrag niet aanpassen. Zo bezien kan je tegenwoordig elk weekend op de A12 profetje kijken; een snelweg vol klankkasten en spreekbuizen van de - of het - Eeuwige.

Protesteren is ook een beetje profeteren. Over deze hedendaagse profeten schrijft *Lia van der Laan*. Zij is blij dat er vanuit de Ekklesia weer mensen opstaan (of op het Stadhuisplein voor dood gaan liggen) om de boodschap van liefde en van maatschappelijke verantwoordelijkheid die binnen de muren van de kerk verkondigd wordt, ook daarbuiten te laten klinken. Dat is mooi, maar we moeten daarbij het vraagteken waarmee bovenstaand citaat uit 'de Profeet' eindigt niet uit het oog verliezen. Anders lopen we het risico om ongemerkt valse profeten te worden. Bij *Henk Schouten* kunnen we overigens lezen dat een profeet niet eens vals hoeft te zijn om mis te kleunen. Hij kan het dolende volk ook met de beste bedoelingen de verkeerde kant op sturen.

Je hebt niet alleen valse profeten, maar ook valse volgelingen van profeten. Mensen die met wat profeten zeiden op crea-

tieve wijze hun straatje schoonvegen. Dat komt aan de orde bij *René Fraters*. Dan liggen de twee woorden "profeteren en profiteren" waar *Wilmienekoppe* mee goochelt wel heel dicht bij elkaar.

Pieter Kousenmaker noemt naast de profetie in de vorm van een morele boodschap ook nog de uitgesproken verwachtingen op grond van een buitengewone gevoeligheid voor boodschappen op een niet rationele golflengte. Mensen die aan hun water, in het koffiedik of in hun glazen bol (bij *Monique van der Gaag* een bloembol) het een of ander voorzien zonder dat met argumenten te kunnen verklaren. Spinoza geloofde niet in dit soort bovennatuurlijke competenties. Maar tegelijkertijd veronderstelde hij dat we de Goddelijke natuur maar aan de hand van een tweetal attributen, materie en denken, kunnen kennen. Terwijl het feitelijke aantal attributen volgens hem oneindig is, maar voor ons grotendeels onzichtbaar en onkenbaar. Onzichtbaar als de inwerking van de maan op aarde waar *Jasper Radder* over schrijft. De maan, die van mythisch wezen is veranderd in een object van onze niet aflatende drang om de wereld naar onze hand te zetten, te onderwerpen en te exploiteren. Tamboererend op de maat van de valse profeten van de oneindige groei.

De redactie verwacht met een vooruitziende blik dat u veel leesplezier zult kunnen ontleen aan dit nummer van de Hooglandse Nieuwe.

Profetie

Het is een groot misverstand om bij profeteren te denken aan het voorspellen van de toekomst.

Het is juist de bedoeling dat de dreigende toekomst niet doorgaat.

Henk Schouten

Wat is profetie? Het woord van een profeet werd in de Oudheid gezien als het Woord van God. Dat kom je al tegen in oude Ugaritische teksten. Het gaat dan vooral om raadgevingen en waarschuwingen. Er waren profetenscholen. Daarin werd je opgeleid hoe je namens God kan spreken en vooral ook hoe je je bewust wordt van wat God te zeggen heeft via jou. Dan ben je vooral een medium. Maar lang niet alle profeten hebben de profetenschool doorlopen. Sommigen voelen zich onverwacht geroepen door God. Bijvoorbeeld Amos, Jeremia en Jona. Dat roept weerstand bij hen op. Die weerstand kom je ook tegen bij Mohammed. Want hoe weet je zeker dat God tot je spreekt?

Een fraai voorbeeld is de strijd tussen de profeten Hananja en Jeremia in Jeremia 28. Koning Nebukadnezar van Babylon oefent absolute macht uit over allerlei veroverde gebieden, zo ook over Jeruzalem, want het koninkrijkje Juda is in 597 voor Chr. een vazalstaat geworden. Hananja pleit in Jeruzalem voor het verbreken van het juk van Babel. De woorden van Hananja bieden dus verlossing van alle ellende door in opstand te komen. Jeremia wijst alle verzet tegen Babel af. Hij accepteert dus de macht van Nebukadnezar, want God zal uiteindelijk verlossing brengen op zijn of haar tijd. Jeremia draagt als symbool een houten juk op zijn schouders. Hananja slaat dit juk kapot, want je hoeft niet te buigen voor de macht van Babel. Daarop gaat Jeremia een ijzeren juk dragen om aan te geven, dat je na een opstand het nog veel zwaarder zal hebben. En inderdaad zijn Jeruzalem en de tempel na de opstand in 587 voor Chr. verwoest en zijn opnieuw heel veel mensen in ballingschap gevoerd.

Beiden, Hananja en Jeremia, beroepen zich op God. Het woord van een profeet werd immers gezien als het Woord van God. Maar dan speelt altijd

wel de vraag: hoe serieus moet je hen nemen? Een profeet voorspelt niet zomaar de toekomst, maar waarschuwt je voor wat fout is en fout kan uitpakken. Tegelijk roept hij op tot het goede en tot

vertrouwen op God. Het is een groot misverstand om bij profeteren te denken aan het voorspellen van de toekomst. Daar gaat het helemaal niet om. Bij waarschuwingen is het juist de bedoeling dat de dreigende toekomst niet doorgaat doordat je je bekeert tot rechtvaardigheid en het juiste geloof in God.

Het lastige van profeten is, dat ze vaak pas achteraf gelijk hebben; op het moment zelf is dat heel moeilijk te beoordelen. In de joodse Wet wordt dit zelfs toegegeven. Zo lezen we in Deuteronomium 18: 21-22 (NBV21): *“Misschien vraagt u zich af: Hoe weten we dat een profetie niet van de HEER komt? Dit is het antwoord: als een profeet zegt te spreken in de naam van de HEER, maar zijn woorden komen niet uit en er gebeurt niets, dan is dat geen profetie van de HEER geweest. Heb geen ontzag voor een profeet die zich dat aanmatigt.”*

Profeten krijgen in de Bijbel vaak pas achteraf gelijk, mede omdat ze juist niet de woorden spreken, die de meerderheid van het volk of de heersende macht graag willen horen en dus kritiek

daarop verwerpen. Daarom zijn profeten lastig.

In zekere zin is tegendraadsheid een kenmerk van echte profeten.

In zekere zin is tegendraadsheid een kenmerk van echte profeten. De mensen die jaren geleden al waarschuwden voor de gevaren voor het klimaat door de verspillende manier van leven en vervuilde energie werden als lastig gezien. Het waren klimaatdrammers. Ook hier gaat het niet om voorspellingen die wel of niet uitkomen, maar om waarschuwingen in de hoop dat je je politiek verandert, zodat het niet fout loopt. Je beroept je niet meer op God, maar op de wetenschap en gezond verstand.

In de *Bijbel* vind je naast onheilsprofetieën ook beloften van een Messiaanse toekomst van vrede en recht. Die beloften kunnen zwaar tegenvallen, maar de clou is, dat ze je hoop bieden en stimuleren op de goede weg. En hoop doet leven. De vraag is niet ‘komt het uit’, maar geeft het me hoop en inspireert het me tot het juiste gedrag. Daarom blijven ze actueel.

In de *Koran* zijn profeten vooral gezien als diegenen die de boodschap van Mohammed ondersteunen. Zij zijn dan getuigen van hetzelfde geloof in de Ene God.

Figuren die in de Bijbel geen profeten zijn, zoals Abraham en Mozes, worden in de Koran wel als profeten aangehaald, omdat ze voor het ware geloof stonden. Zij zijn dus meer boodschappers. Ze waarschuwen wel voor fout gedrag en roepen op tot het juiste geloof. In die zin voldoen ze aan wat je van een profeet kan verwachten.

Wat is profeteren?

Wat zijn profeten?

Net als mensen zijn er profeten in allerlei
verschillende soorten en maten...

Als we naar elkaar willen
luisteren, kunnen we deze aarde /
deze wereld misschien elke dag een
beetje mooier
maken?

Profiteren, nee!
Hoop en liefde voor d'aarde
profeteren, JA!

Profeteren is dat...?

Luisteren of praten?

Lezen of schrijven?

Luisteren of muziek maken?

Leren of onderwijzen?

Eten of koken?

Mediteren of ...?

Zwijgen of schreeuwen?

Samenwerken of alleen werken?

Met een team of solo/individueel?

Als kluizenaar of in een klooster?

Vastlijmen EN actie-voeren?

Aandacht geven EN aandacht vragen?

Luisterend bidden...?

Luisterend zingen...?

Luisterend in beweging komen...?

Dromen en Durven en Doen?

Wilmienneke Koppe

Pieter Kousemaker

3 – 6 – 9

Over predicties en profetieën

De laatste jaren heb ik, eerlijk gezegd, een soort achterdochtige voorzichtigheid ontwikkeld voor het woord en het verschijnsel 'profeet'. Dat komt zo: mijn besef is gegroeid dat diverse gebeurtenissen die in de Bijbel beschreven zijn, verhalen zijn uit een samenleving waarin de mondelinge overdracht van inzichten en verworven waarheden centraal stond. Daarbij ging (en gaat) het om een nadrukkelijke keuze van verhalen, lofprijzingen, geschiedschrijving etc. ten behoeve van religieuze overdracht.

De verhalen zijn doorverteld van geslacht op geslacht. Ze zijn 'selectief gefilterd', om een overtuiging over te brengen bij het doorvertellen. In de verhalen moest overgedragen worden wat de zienswijze (motivatie, stemming, godsbeleving, etc.) was van de verteller. De vertelling kreeg de kleur en de selectie van ingrediënten die didactisch, pastoraal, exegetisch voor *juist, leerzaam, illustratief* werden gehouden. De boodschap op zichzelf was het doel, terwijl de kleuring en dramatische selectiviteit behoorden tot de 'content'. Die moesten op de koop toe genomen worden. Op die manier werden verhalen geen 'waarheidsgetrouwe' geschiedenisverslagen, maar boodschappen waarmee een zienswijze, een geloof, overgedragen moest worden.

Met deze constatering zijn we beland in het meer-stromen-vaarwater van de interpretatiekunde: het meer-stromen-vaarwater van de verschillende exegeses, hermeneutiek en de woelingen van de kerkgeschiedenis. Die staat vol van de opvattingen- en richtingenstrijd: enerzijds 'niet te tornen aan' wat er staat: de bronnen letterlijk nemen, of de idee dat het soms gaat om symbolische, leerzame, onderhoudende of soms geestige metaforen, liefdesgedichten, poëtische lofprijzingen, dan wel tendentieuze ge-

schiedschrijving zoals diverse anekdotes over richters, zondaars, profeten. Stel dat we die profeten ontdoen van hun superheldenstatus en terugbrengen tot verlichte, geïnspireerde leiders? Zou daarmee wellicht de profeet reëler, échter en menselijker worden?

De boodschappen die profeten ons brachten worden profetieën genoemd. Het zijn soms 'paradijselijke toekomstvisies' in prachtige beelden vervat, ter opwekking en inspiratie: de woestijn zal bloeien, een kindje speelt bij het nest van de slang ... als/mits ... Niet zelden zijn profetieën forse waarschuwingen, soms heel heftige, dreigementen, morele eye-openers. De dreigementen zijn niet kleinzerig. Ze bevatten een als-dan-structuur, geregeld in de vorm 'als jullie niet dit doen, dan zal de straf dit of dat zijn'.

De profetie komt dan dichtbij de *selffulfilling prophecy*: een voorspelling die een situatie zodanig beïnvloedt, dat die situatie daardoor verandert en de voorspelling daardoor uitkomt. Of een *self-destroying prophecy*: door de afschuwelijke voorgespiegelde straf ontstaat een gedragsverandering. De profetie heeft ten positieve gewerkt.

Profetieën werden gebracht door mensen, die een visie uitdroegen op 'het leven zoals zij geloofden dat dit bedoeld was'. Kennelijk werden zij gevuld door een visioen, een Geest en het is die Geest, die we al eeuwen opmerkelijk noemen. We noemen die Geest niet per ongeluk God.

Maar dan: niet ieder visioen ontspruit uit die Geest ... Niet iedere 'begeesterde' boodschapper is een boodschapper van de Geest van God ... toch? Daarom volgen hier enkele verkenningen binnen het woordveld dat wordt opgebouwd rondom: predictie/voorspelling, profetie, paragnostiek.

Voorspelling, verwachting en algoritmen

Het KNMI heeft al geruime tijd geleden de term weersvoorspelling vervangen door weersverwachting. Gelet op de aard van de werkzaamheden van dit gerenommeerde instituut is dat een verstandige zet: het toekomstige weer wordt afgeleid uit gegevens van eergisteren, gisteren en vandaag in relatie tot de vele opgeslagen data over het weer. In sterk vereenvoudigde zin gaat het om de verwachting van het getal dat volgt op de reeks 3 – 6 – 9 ... En de statistiek van het beloop van bepaalde verschijnselen maakt duidelijk hoe groot de kans is dat die verwachting uitkomt.

Predicties, voorspellingen dus, zijn in een groot aantal gevallen teruggebracht tot alsdan-kennis: algoritmen. Allerlei wetenschapsgebieden worden door algoritmen geleid. Dat levert doorgaans de grootste gegeneraliseerde kennis op waar 'het individuele geval' het mee kan doen. Vaak gaat het om 'kans': de grootste kans op een juiste beslissing. Zo beschikken we over gegeneraliseerde en op vele 'cases' gefundeerde kennis, maar dergelijke uitspraken zijn niet perse geldig in alle individuele situaties: er kan toch een regenbui vallen ook al gaf het weermodel aan dat het droog zou blijven ... een groep vastgestelde symptomen 'verwijst' weliswaar naar een bepaalde ziekte, maar in het individuele geval kan het toch op een 'naastgelegen' diagnose – of op onwetendheid – uitdraaien ... en de o zo voor de hand liggende medicatie kan onvoldoende effectief blijken. Voorspellen blijft een proces met een bepaald slaggingspercentage.

Helderziendheid en uitleg over 'straks of gisteren'

Soms worden we verrast door voorspelende uitspraken die niet gebaseerd zijn

op 'analytische modellen' of wetenschappelijke theorieën. Helderziendheid vertoont soms een wonderlijk gebrek aan rationele onderbouwing, maar blijkt soms oplossingen en inzichten te bieden die steekhoudend zijn over toekomstige gebeurtenissen of over wat onbekend is, maar reeds is gebeurd. Kennelijk bestaat er een *niet-rationele golflengte* voor bepaalde inzichten. Sommige personen zijn ontvankelijk voor gebeurtenissen 'in de niet-actuele tijd'.

In de wachtkamer van een paragnost wachtten in 1944 (!) een aantal cliënten op een consult. Voor de paragnost waren het allemaal personen die hij niet eerder had ontmoet: onbekenden dus. Op het moment dat hij 'de volgende cliënt' zou ophalen, kijkt de paragnost de kring rond en nodigt niet degene uit die aan de beurt was, maar een ander. Hij kijkt die – nogmaals: hem volledig onbekende - persoon aan en zegt: Komt u als eerstvolgende. In de spreekkamer zegt de paragnost, zodra de deur gesloten was: 'U doet er goed aan onmiddellijk naar uw boerderij terug te gaan en 'die mensen' via de achterdeur onmiddellijk te laten vertrekken.' De onbekende cliënt vertrekt onmiddellijk bleek van de schrik: in zijn boerderij zitten meerdere onderduikers. Thuisgekomen weet hij de onderduikers via de achterdeur weg te werken, terwijl iets later op de voordeur gebonkt wordt door de SS'ers, die de onderduikers proberen op te sporen.

Profetie

Profetie heeft niet alleen een taalkundige verwantschap met predictie: *prophe-teia*, voor iemand anders 'vooruit' spreken, en: *predictie*: voorspelling, voorzegging, aanzegging, profetie ... waarzeggerij. Het gaat bij allebei de termen om een voorspellende uitspraak

over (een) gebeurtenis(sen) in de toekomst.

- De wetenschapper heeft zijn of haar predictieve uitspraken mede gebaseerd op gesystematiseerde en breed beproefde ervaringskennis en statistisch onderbouwd (m.n. met behulp van de kans=rekening).

- Bij paragnosten gaat het om een vooruitblik op een ('nog te gebeuren') geschiedenis of een gebeurtenis die zijn sporen achterliet en waar de paragnost niet bij was of niet over is geïnformeerd. De paragnost doet uitspraken of geeft hints die verwijzen naar zo'n gebeurtenis. Die uitspraak is niet 'evidence based' maar heeft soms een opvallend waarheidsgehalte.

- Bij profetie gaat het om het spreken (soms in trance) aangeduid of geduid als boodschap van een god, godin, God ... Die boodschap bevat doorgaans een waarschuwing, een opdracht of een belofte.

Van profeten naar mystici

De profetie en paragnosie geschieden door toedoen van mensen, mensen die een specifieke ontvankelijkheid hebben voor 'de andere werkelijkheid', die 'behept' zijn met een buitengewoon bewustzijn, een wonderlijke 'radar'. Zo'n bewustzijn, zulke ontvankelijkheid voor openbaringen en normaliter onkenbare informatie plaatst hen op uitzonderlijke posities. Daarmee belanden we in het domein van de mystiek.

Zo lang er 'valse profeten' zijn, paragnosten die het mis hebben en onredelijke, 'selectieve', bevooroordeelde (statistische of begripsmatige) algoritmen, blijft het een ingewikkeld domein. Een gewaarschuwd mens telt voor ... eh ... 3 – 6 – 9 !

Glazen bloemen bol

Monique van der Gaag

Mijn weer-app vertelt mij of ik zonder jas de deur uit kan. Ik kan ook naar de madeliefjes in het gras kijken: bij regen sluiten de bloemetjes zich. Of als de avond valt. De madelief als alternatief voor een klok. En een klapproos heet zo omdat ze bij regen dichtklapt. Nooit geweten. Mijn prachtige oranje klapproos is deze zomer zo vaak dichtgeklapt, dat alle bloemblaadjes inmiddels ontbreken... Had ik maar een glazen (bloemen)bol om de toekomst te kunnen zien ¹!

Voorspelling

Twee jaar lang bezocht ik niet *ter lering ende vermaeck* een waarzegger in een schemerig hoekje op de Pasar Malam in Den Haag. Ik had op het einde van dat schooljaar maar één vraag. Het antwoord: in oktober kwam de nieuwe baan. Dit hele consult was ik alweer vergeten toen de voorspelling uitkwam. Het jaar daarop had ik een lijstje met vragen, die stilletjes leefden in mijn hart. Diep teleurgesteld en meteen genezen, was ik toen de waarzegger me zei, dat het zo niet werkte. Geduld

moest ik hebben. Bang zijn hoefde niet, want hij zag veel beschermengelen om me heen...

Gezegend

Ik ben een gezegend mens. Terugkijkend naar vanmorgen besef ik dat eens te meer. Onderweg met mijn symbolische bloemetjes vond ik dat er forse tegenwind stond. Er was me een briesje beloofd! Dit voelde als windkracht vijf. Halverwege wees een passerende fietser me op mijn bijna platte voorband. Zo strandde ik tussen de knotwilgen met de Hooglandse kerk op een kwartier fietsafstand. Een waterhoentje ging kopje onder en een reiger keek me peinzend aan. Van die twee kwam geen hulp. Ik zag het schrikbeeld van een lege liturgische tafel. Voorgangers gemaild, de WGD² ge-app't. Wie moest ik nog meer informeren om vijf over half twaalf op deze zondagmorgen? Onder tussen was de batterij van mijn *phone* bijna leeg. Wet van Murphy. En waarom was ik juist vandaag zo laat vertrokken?

Reddende engel

Opeens zag ik vanuit mijn ooghoek een bevriende, vertrouwde kerkganger aan komen fietsen. Zij was de laatste die ik hier verwachtte. "Hoi!", groette ze vriendelijk. "Goedemorgen, reddende engel!", antwoordde ik verrast. Zou ze de bloemen naar de kerk willen brengen namens mij? Wat een ongelooflijk mooi toeval. Ik heb geen glazen bloemenbol nodig. Ik hoef niet zo nodig de toekomst te kennen. Vertrouwen houden en me gedragen weten. Dat is de kern. Zo worden kleine dingen bijzonder. En grote dingen kleiner. En zijn de dagen gezegend.

1 Profeteren: [Lat. prophetare] voorzéggen, voorspellen

2 Werkgroep Diensten: de hulpkosters, die zorgen dat de dienst goed verloopt.

René Fraters

PROFETEREN... WERKT DAT?

'Duizenden jaren hebben we religieuze leiders en voorgangers gevolgd. En daarmee plaatsten we telkens het inzicht, de waarheid buiten onszelf. Dat is vaak ten koste gegaan van het innerlijke weten.'

"There is no prophet to come, my dear, it is already here..."

zangeres Shivali

Het was ergens aan het eind van de jaren tachtig. Ik zat met een aantal mensen in de voorste vergaderkamer van Verbum Dei. We waren bijeen voor het Joods Leerhuis, gegeven door Dodo van Uden, een goedlachse en zeer gedreven docente en leerling van een beroemde rabbijn. We hadden het over één van de meest omstreden stukken uit de Torah: G'd beveelt de uitroeiing van de Kanaänieten, mannen, vrouwen, ja zelfs al hun kinderen (Deuteronomium 7). Een Endlösung op G'ddelijk bevel.

Eén van de dingen die Dodo ons leerde was om een tekst allereerst heel letterlijk te nemen en niet meteen de pijnpunten weg te analyseren. Maar toen we dat deden met dit bevel tot vernietiging, liepen de emoties hoog op. Een vrouw verloor 34 familieleden tijdens de Shoah. Een andere vrouw verloor haar kleine dochttertje in het Jappenkamp aan ondervoeding. Er waren dus de nodige triggers aanwezig. Het leed moest uitgesproken worden.

Dodo liet het eerst allemaal gebeuren. Daarna was het even stil. Toen herinnerde ze ons aan het gebruik van de Kanaänieten om vaak hun (oudste) kind als offer af te staan. Zo werd bij de bouw van een tempel of een groot huis een kind ritueel gedood en daarna plechtig onder de drempel van de ingang begraven. Ze sprak zacht en voorzichtig: "Het is mogelijk dat G'd tot de conclusie was gekomen dat een volk met zulke gruwelijke, hardnekkige rituelen, die ze, ondanks herhaaldelijke waarschuwingen, niet wilden opgeven, van de aardbodem moest verdwijnen. Ik zeg dit met de grootst mogelijke voorzichtigheid," zo sprak ze, "ik zeg dus niet dat het zo gegaan is, dat kan ik niet weten, maar als je deze tekst letterlijk neemt, dan zou dat de achterliggende reden kunnen zijn." Het raakte me, ze deed niets af aan de verschrikking van dit besluit. Er werd niets weg gemas-seerd. Maar ze probeerde recht te doen aan onze pijn en afschuw én aan de wil van G'd. We weten het, de profeten hebben deze strijd gewonnen. De culten van Baäl en al zijn collega's zijn verdwenen. Er worden geen kinderen meer geofferd. Niemand van ons ligt

meer onder de stoeptegel bij de voordeur begraven. G'ddank! Maar om nu als monotheïst triomfalistisch te worden, nou néé.

Een verhaal uit Latijns Amerika. Al snel na de verovering van dit continent vonden de "christelijke" Spanjaarden bij Potosí een gigantische berg waarin zich de grootste zilverader bevond die er ooit op aarde is gevonden. En wat deden de bezetters? Met de teksten van de profeten in de hand, vielen ze de inheemse volkeren aan, die immers ook mensenoffers brachten. Ze maakten hen tot slaven en sleepten hen de berg in. Daar werden elk jaar tienduizenden afgebeeld tot ze er dood bij neervielen. Potosí was een werk- en vernietigingskamp ineens. Het Auschwitz van de koloniale tijd. De inheemsen spraken van de berg die mensen vreet. En dit mocht van G'd, vonden de beulen, want had Hij niet zelf de ondergang van alle kinderen dodende heidenen geboden? Zo werden honderden jaren oude woorden misbruikt voor een kapitalistisch gewin. En hier doet zich een paradox voor; de woorden die ooit bedoeld waren om een gruwel uit te bannen, leiden in een andere tijd tot ongekende verschrikkingen. Is hiermee de houdbaarheid van het profeteren aan haar einde gekomen? Het lijkt erop.

Wat nu te doen? Ik zie twee mogelijkheden voor de toekomst.

Eén: de profetische boodschap moet gezui-verd worden van elke vorm van geweld. Dit inzicht is ooit ontwikkeld door de vroege Quakers, en later via Mahatma Gandhi, door Martin Luther King en Nelson Mandela omgevormd tot een profetisch leiderschap, dat genezend en heilzaam is voor iedereen.

Twee: fundamenteel is dit: je kan jezelf afvragen of je eigenlijk nog een autoriteit buiten jezelf gaat toestaan. Misschien is de tijd daar om een quantum leap te maken in onze menselijke ontwikkeling. Duizenden jaren hebben we religieuze leiders en voorgangers gevolgd. En daarmee plaatsten we telkens het inzicht, de waarheid buiten onszelf. Dat is vaak ten koste gegaan van het innerlijke weten. Na alle "fire and brimstone" van de profeten zou het nu de tijd kunnen zijn voor het zachte fluisteren van onze ziel. Wie weet wat voor zegeningen dat ons gaat brengen?

"There is no prophet to come, my dear, it is already here...!"

redactie:

zie Lucas 12:54:

Tegen de menigte zei Hij: 'Wanneer jullie een wolk zien opkomen in het westen, zeggen jullie meteen dat er regen op komst is, en dat is ook zo. En wanneer jullie merken dat de wind uit het zuiden komt, zeggen jullie dat er hitte op komst is, en dat is ook zo. Huichelaars! De aanblik van de aarde en de hemel kunnen jullie duiden, hoe kan het dan dat jullie deze tijd niet kunnen duiden? Waarom bepalen jullie niet uit jezelf wat juist is?'

Profeteren in de ruimte

Jasper Radder

Volgens Van Dale betekent profeteren in het Oude Testament: in opdracht van God spreken, in het Nieuwe Testament: het evangelie verkondigen, en tot slot: voorspellen.

Ik wil me in deze bijdrage beperken tot het laatste, al lijkt het soms ook figuurlijk over een van de eerste twee te gaan.

In 1969 werden met de Apollo-11 de Amerikaanse astronauten Buzz Aldrin en Neil Armstrong op de maan gedropt, terwijl in het moederschip Michael Collins rond de maan cirkelde, ook langs de donkere voor ons op aarde onzichtbare achterkant, onbereikbaar voor het vluchtcentrum in Houston. Later keek Collins op deze ervaring terug en constateerde dat sinds Adam geen mens zo alleen was geweest.

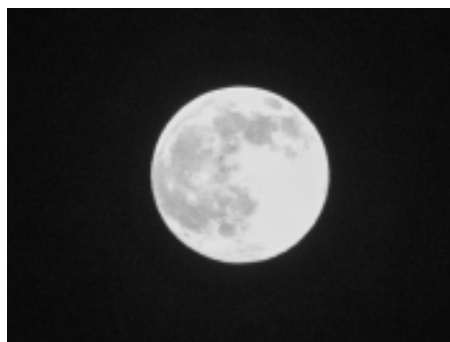
Neil Armstrong wandelde op de maan, er werden monsters genomen, maar de meeste indruk maakte, vergeleken met de 'doodse' maan, het uitzicht op de 'fonkelende' thuisplaneet.

Aldrin: "Wij legden deze reis af om de maan te onderzoeken, maar onze belangrijkste ontdekking is de aarde."

Wij, vooral in het Westen, herinneren ons deze maanlanding vooral als een overwinning van wetenschap en technologie, tot een goed einde gebracht door mensen die de moed hadden dit te volvoeren.

De economische betekenis van de maan is onder andere na het neerstorten van een onbemande Indiase maanlander in 2008 gebleken uit de aanwezigheid van water als ijs op de polen van de maan, hetgeen later door Chinese maanlanders is bevestigd. Op dit moment proberen India en Rusland weer een maanlander op de maan te droppen.¹⁾ Inmiddels is die van Rusland mislukt en neergestort, de Indiase is succesvol geland op de Zuidpool. De aanwezigheid van water maakt permanente bewoning van ondergrondse – vanwege de schadelijke kosmische straling – maanbases mogelijk. Met behulp van zonne-energie kun je

water omzetten in waterstof en zuurstof die tezamen gebruikt kunnen worden als raketbrandstof voor terugreizen naar de aarde of verder de ruimte in. Naast water kunnen er via mijnbouw grondstoffen gedolven worden. Landen op de maan blijkt niet eenvoudig en is op de polen extra moeilijk door het ruigere terrein en het minder tot niet aanwezig zijn van zonlicht. Sinds 2019 zijn ook landingen van Israël en Japan mislukt.

In haar boek 'Wat is ruimte waard' stelt Marjolijn van Heemstra²⁾ dat hier sprake is van *modern kolonialisme* waarbij landen, landschappen en personen gefragmentariseerd en geëxploiteerd worden, in plaats van dat ze beschouwd worden als integrale waarde op zich hebbend. Zij citeert Jeff Bezos, oprichter van Amazon en ruimtevaartbedrijf Blue Origin, die in 2017 in een interview al stelde: "Als de wereldeconomie en -bevolking blijven groeien, rest alleen de ruimte om naar toe te gaan" en "Wat gebeurt er als onbeperkte vraag in aanraking komt met eindige grondstoffen. Het antwoord is ongelooflijk simpel: rantsoeneren". En dat is, vindt hij, een '*bad way to go*'.

Ruimtebaron Elon Musk is voor interplanetaire verhuizing, want hij wil de *mensheid* redden - niet de mensen merkt Van Heemstra fijntjes op - voor een alles verwoestende inslag van een asteroïde op aarde. Asteroïden, ook wel planetoïden genoemd, zijn stukken materie van diverse grootte die zich evenals planeten in een baan om de zon bewegen. Aangenomen wordt dat asteroïden tientallen triljoenen dollars aan (zeldzame) grondstoffen in hun rotsachtige bodem hebben

'Hier is sprake van modern kolonialisme'

Marjolijn van Heemstra

zitten. Maar deze rijkdommen bevinden zich op dit moment op niet te overbruggen afstanden en zijn dus niet te exploiteren.

Maar dichterbij hebben wij onze maan waar mijnbouw op kortere termijn rendabel zou kunnen plaats vinden. De maan is waarschijnlijk 4,5 miljard jaar geleden gevormd als gevolg van een botsing van een object zo groot als Mars en de aarde. De brokstukken die daarbij losschoten klonterden langzaam samen tot wat nu de maan is: aards materiaal dus dat miljarden jaren zo goed als onveranderd bleef bij gebrek aan een atmosfeer.

Michiel Galema ³⁾, financieel directeur van innovatieve bedrijven, prijst Musk de hemel in. Dit unieke individu, deze visionair met bravoure, deze superondernemer, ingenieur, libertijn en mensenliefhebber: de wereld heeft hem nodig.

Een monster maangrond dat in 1973 door de Apollo 17-missie werd meegenomen toonde na een jaar onderzoek geen tekenen van leven. Geconcludeerd werd dus dat de maan al 3 miljard jaar 'dood' is. Maar dit beeld moest sindsdien genuanceerd worden. De maan vertoont seismische activiteit,

er zijn maanbevingen en de maan kent haar eigen watercycli gebaseerd op zonnevlammen, -warmte en micrometeorietinslagen.

De cycli van de maan zetten tal van systemen op de aarde in gang: ze veroorzaken eb en vloed en een maangolf die tijdens grote getijden in rivieren kan ontstaan. Er zijn ook 'terrestrische getijden' waarbij onder invloed van de maan het vaste oppervlak van de aarde twee keer per dag dertig tot veertig centimeter stijgt en weer daalt over afstanden van honderden kilometers waardoor dit onzichtbaar is voor het menselijk oog. De cycli van de maan hebben invloed op biologische processen: het migreren van palingen, het 's nachts oppoetsen van zijn veren door de oehoe om soortgenoten te verleiden, de routes van mestkevers, het snelst groeien van wortelstelsels tijdens dalende maan en de bevruchting van de zeedruif alleen tijdens de volle maan in juli.

De maan is ook een hemellichaam met een culturele, spirituele en poëtische waarde voor de mensheid. Als eerste chronometer bepaalde de cyclische tijd van de maan, de maan-maanden, wanneer gezaaid, geoogst, bewaterd en gefeest kon worden. De maan werd

ervaren als een levende en vaak zelfs communicerende verschijning. Haar werden verschillende namen toegedicht als man, godendochter, prinses; soms tegenstrijdige als beschermheiligen van geliefden en weerwolven, van dichters en gekken. Ze kon zowel vrees als verlangen oproepen: mensen in dodelijke wezens veranderen, inspireren tot de Mondscheinsonate van Beethoven. Jaarlijks zijn er over de hele wereld talloze ceremonies, zoals de maandans in Mexico, de hindoeïstische dag van de volle maan en vele maanfestivals in het voorjaar door heel Azië. Godsdienstfilosoof Mircea Eliade stelt dat de maan haar eigen metafysica heeft. Haar verschijnen en verdwijnen zijn volgens haar toepasbaar op alles wat leeft: worden, groeien, vervallen, sterven, wedergeboorte. De meeste ideeën over circulariteit, polariteit en het verzoenen van tegenstellingen vinden hun oorsprong in de observatie van de maan. Ook natuurkundigen als Snow en Wagenschein stellen teleurgesteld vast dat met de opkomst van wetenschap en technologie verwondering en een poëtische blik op de maan het loodje hebben gelegd.

Hoe nu verder met deze diametraal

beeld: Adam Burn

Rechten voor de maan zullen mijnbouw hoogstwaarschijnlijk niet tegenhouden

tegenover elkaar staande opvattingen: het fragmentarische, exploiterende versus het integrale, duurzame. Om wildgroei in de ruimte te voorkomen zijn inmiddels diverse contracten opgesteld. In het eerste dat al dateert uit 1967 gaat het nog niet over ontginning, maar het stelt wel dat geen enkel land zich een hemellichaam mag toe-eigenen. 112 landen hebben dit ondertekend, waaronder de Verenigde Staten, Rusland en China. Eind jaren zeventig werd in opdracht van de Verenigde Naties een Maanverdrag opgesteld dat vastlegde dat deze satelliet een gemeenschappelijke erfenis van de gehele mensheid is. Dit werd slechts door dertien landen ondertekend. De Amerikanen plaatsten in 2015 daar als juridische werkelijkheid tegenover dat Amerikaanse burgers en bedrijven grondstoffen mogen winnen voor eigen gewin. Dat is iets anders, stellen zij, dan het toe-eigenen van een hemellichaam. In navolging daarvan pasten ook Luxemburg en de Verenigde Arabische Emiraten hun wetten hieraan aan.

In 2016 werd in Den Haag een werkgroep opgericht die nadacht over nieuwe wetgeving met betrekking tot het winnen van grondstoffen in de ruimte. De deelnemers – waaronder ruimtejuristen, maatschappelijke organisaties en vertegenwoordigers van de ruimtevaartindustrie – stelden een aantal kaders op waarmee het delven van grondstoffen in de ruimte kan worden gereguleerd. Deze kaders kunnen gebruikt worden voor het verder ontwikkelen van internationale wetten en verdragen. Het probleem is hierbij dat we een juridische taal voor de buiten-

aardse ruimte moeten ontwikkelen waarover we op dit moment niet beschikken door onvoldoende kennis over de ruimte en doordat het onduidelijk is welke waarde we aan de ruimte moeten toekennen. Tot nu toe konden dus alleen algemene principes worden geformuleerd zonder specifieke invulling. Bovendien weten we niet wat de gevolgen zijn van mijnbouw op de maan als het maanstof, regoliet, opstuift en de maan door de geringe zwaartekracht in een stofwolk gehuld raakt en wat er gebeurt met de watercycli van de maan als er waterstof aan wordt onttrokken.

Om tegen de ruimtelijke mijnbouw een vuist te kunnen maken zal het helaas en waarschijnlijk nodig zijn een defensieve houding aan te nemen. Met name tegen private partijen met winst oogmerk en weinig tot geen maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat kan door de maan in juridisch opzicht rechten te verschaffen. Een rechtspersoon moet haar dan vertegenwoordigen, omdat de maan hier uiteraard zelf niet toe in staat is. Hiermee kan wildgroei hopelijk worden voorkomen en kan de aandacht gericht worden op een eerlijke, duurzame ruimtevaartindustrie. Op deze wijze zouden ook de oude waarden van de maan op de een of andere manier verzoend kunnen worden met haar nieuwe economische waarde. Rechten voor de maan zullen mijnbouw hoogstwaarschijnlijk niet tegenhouden, maar kunnen wel een morele blauwdruk vormen voor toekomstige buitenaardse activiteiten.

Het bereizen en koloniseren van het heelal wordt geassocieerd met vooruit-

gang, moderniteit, wetenschap. Een hemellichaam als wezen beschouwen past daar niet bij; dat stamt uit de tijd van mythes en goden die ver achter ons ligt. Maar laten we niet vergeten, merkt Van Heemstra op, dat ook de ruimtevaart zelf ook diep vervlochten is met mythes. De mythe die ten grondslag ligt aan de commerciële ruimtemijnbouw is die van de niet-aflatende groei waarin de wereld - en nu de ruimte – moet veranderen, zodat de mens zich niet hoeft aan te passen. De mensheid naar de ruimte verhuizen lijkt mij een *'bad way to go'*.

Laten we eerst de zaken op aarde zo goed en definitief mogelijk gaan regelen, dan kunnen we er ondertussen over filosoferen wat de ruimte voor ons zou kunnen betekenen.

1 NRC, 19 & 20 augustus 2023, pg. 10 In het nieuws.

2 Marjolijn van Heemstra, Wat is ruimte waard, maart 2023

3 NRC, 5 & 6 augustus 2023, pg. 38 Opinie & Debat.

Iemand aan wie iets heel goeds of heel slechts overkomt, is in het spraakgebruik al gauw geneigd om God daarbij te halen.

Spinoza over profeteren en de profeten

Wim Schouten

Benedictus de Spinoza is een zeventiende eeuwse Portugees-Joods-Nederlandse denker. Hij wordt wel gezien als de grondlegger van de radicale verlichting. Een tweetal boeken van zijn hand spelen daarbij een hoofdrol: de *Ethica* en het *Theologisch-Politiek Traktaat*. De *Ethica* verscheen pas in druk nadat Spinoza in 1677 was overleden. Het *Theologisch-Politiek Traktaat* (TTP) verscheen, weliswaar anoniem, in 1670. De eerste twee hoofdstukken van dit boek gaan over profetieën en profeten.

Een boek, gesmeed in de hel

Wie momenteel de zolder van het Spinozahuis in Rijnsburg bezoekt, vindt er een aan het TTP gewijde expositie. Daaruit valt te leren dat bij verschijnen van dit werk het 'een boek, gesmeed in de hel' werd genoemd. Dat kwam doordat de werelden van religie en politiek erdoor op hun kop werden gezet. De wereld van de religie werd opgeschut door Spinoza's Godsbeeld en door zijn visie op de heilige schrift. De politici, vooral de conservatieve Oranjeklanten onder hen, werden zenuwachtig van Spinoza's uitgangspunt dat het gezag van de overheid niet van God gegeven is, maar een door de individuele mensen gedelegeerd natuurrecht is. Het gezag van de overheid komt bij Spinoza dus niet van boven, maar van beneden.

Deus sive natura

Aan de basis van Spinoza's filosofie ligt het uitgangspunt 'Deus sive Natura', God, ofwel de natuur. God en de natuur vallen voor Spinoza samen. Alles wat er is en wat er gebeurt, komt voort uit de eeuwige universele wetten van de ene, eeuwige en oneindige God/Natuur. In dit Gods-/Wereldbeeld is voor wonderen geen plaats. Dat zijn gebeurtenissen waarvan we de oorzaken nog niet hebben kunnen achterhalen. Een soort mindfuck dus. Ook de bijbel is voor Spinoza geen wonder, en zeker niet uit de hemel komen vallen. De bijbel is voor hem een verzameling wijze verhalen, verteld door mensen die in hun tijd, vanuit hun positie, in de omstandigheden van die tijd, een daar en toen belangrijke morele boodschap wilden overbrengen.

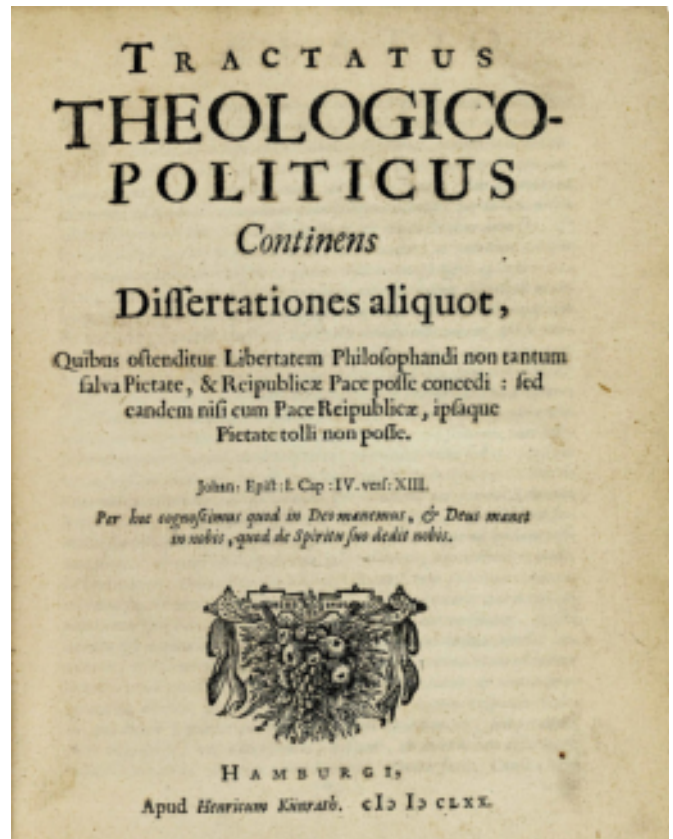
Profeten hebben geen bovennatuurlijke gaven

Dat geldt ook voor de woorden van de profeten. Profeten zijn voor Spinoza geen lieden met bovennatuurlijke gaven. Het zijn mensen met een sterk moreel besef en een rijke verbeeldingskracht. Dat ze hun boodschap brengen alsof ze die rechtstreeks door God hebben ingeblazen gekregen, is daarbij volgens Spinoza niet vreemd. Iemand aan wie iets heel goeds of heel slechts overkomt, is in het spraakgebruik al gauw

geneigd om God daarbij te halen. De profeten worden bij Spinoza ook heel menselijk, waar hij uitlegt hoe hun karakter en maatschappelijke positie bepalend zijn voor aard en inhoud van hun boodschap. Een opgewekte profeet brengt een vrolijke boodschap, een somberman voorziet vooral narigheid. Boerenprofeten hebben visioenen waarin ossen en koeien figureren. Zit de profeet in het leger, dan komen er vooral bevelhebbers en soldaten in voor. Hovelingen profeteren met beelden van een koningstroon en dergelijke.

Het verhaal is voor toen en daar; de boodschap ook voor hier en nu

Spinoza hield er, zoals uit het bovenstaande blijkt, een heel profaan beeld op na van profetieën en van profeten. Wat voor de bijbel als geheel geldt, is volgens hem ook van belang voor hoe we de profeten en hun uitspraken moeten bekijken: welke boodschap wilden ze in welke tijd onder welke omstandigheden aan wie en waarom overbrengen? Het concrete verhaal was daarbij van belang voor het daar en toen. De achterliggende boodschap is, omdat mensen overal en in alle tijden mensen zijn, ook in het hier en nu nog van betekenis.

Lia van der Laan

Hedendaagse profeten

De taak van de profeten varieert afhankelijk van de religie en context. Over het algemeen worden de profeten gezien als boodschappers van G'd of hogere machten. Ze worden geloofd goddelijke openbaringen te ontvangen en deze aan de mensen door te geven. Profeten worden ook gezien als leiders, moralisten en gidsen voor hun gemeenschappen. Ze kunnen boodschappen van hoop, troost en vermaning of voorspellingen brengen. Afhankelijk van wat volgens hun goddelijke leiding nodig is. Hun rol is om de gemeenschap te inspireren, te begeleiden en te wijzen op morele en spirituele waarheden. Ze kunnen zo zeker een rol spelen bij het waarschuwen van mensen voor bedreigingen zoals klimaatverandering en het bevorderen van actie te ondernemen.

De Profeten hebben de verantwoordelijkheid om de waarheid te spreken, onrecht aan de kaak te stellen en mensen aan te sporen tot rechtvaardigheid en zorg voor de schepping. Zie Genesis 1:28: 'Bevolk de aarde en onderwerp haar; heers over de vissen van de zee, over de vogels van de lucht, en over al het geediert dat over de grond kruipt, zegt de Eeuwige.' In vers 29 geeft Hij ons alle zaaddragende gewassen en alle bomen met zaaddragende vruchten. Ja, over vlees eten heeft G'd toen niet gesproken.

Aangezien klimaatverandering een urgent en wereldwijd probleem is, kan het relevant zijn voor ons als hedendaagse profeten om dit onderwerp aan te snijden en mensen bewust te maken van de gevolgen van hun handelen op het milieu en de toekomstige generaties. Ik wil niet beweren dat wij goddelijke boodschappen ontvangen, maar we zijn wel geïnspireerd door de woorden van onze Schepper, die zag dat alles goed was. In Openbaring 1:3 staat: Zalig hij die leest en zij die horen de woorden der profetie. De

Eeuwige had in Genesis 6 vers 6 al spijt de mensheid gemaakt te hebben en besloot ons weg te vagen.

Na de zondvloed kreeg de mens opnieuw de heerschappij over de schepping, en mocht er ook vlees gegeten worden, alhoewel zonder bloed.

Genesis 9: 3: De Eeuwige heeft ons een nieuwe kans gegeven, maar opnieuw hebben wij het verknald. We zijn doorgeslagen op vele gebieden. We zullen ook met zijn allen moeten omdenken.

Extinction Rebellion is er mee gestart en wij in eerste instantie als grootouders voor ons nageslacht. Het is fijn dat er een groep mensen demonstreert vanuit de Ekklesia met eigen banier en wij ons niet achter muren verschuilen. Dat we als kerk naar buiten treden. Op elke eerste maandag van de maand als de alarmsirene van Leiden om twaalf uur afgaat, gaan wij voor het stadhuis als dood plat op de grond liggen. Extinction Rebellion houdt een toespraak over de gesubsidieerde fossiele brandstof en spreekt de noodtoestand uit.

Drie dagen na de eerste oproep heeft de Gemeente Leiden onze oproep overgenomen en de noodtoestand uitgeroepen. Dan besef je ineens hoeveel je als groep invloed kunt uitoefenen.

Het zou mooi zijn indien meerdere kerken willen meedoen. Vanuit de Regenboog was er al een echtpaar vertegenwoordigd. Daarna zijn we met een aantal mensen gaan koffie drinken en napraten. Dat werpt tevens zijn vruchten af, door de groep duurzaamheid nieuw leven in te blazen. Maar ook om elkaar beter te leren kennen.

Ik eindig met een deel van een lied van Huub Oosterhuis.

Psalm 36 vrij *Huub Oosterhuis*

De schender - hart vol van hoon
Mond over lopend van grootspraak:
'Ik bang voor God?
Nooit, nog geen ogenblik!'

Hij verlustigt zich in zijn cynisme
sticht verwarring, liegt, arglistig.
Maar de stem van zijn geweten
heeft hij omgebracht,
wil niet meer horen wat goed is,
broedt 's nachts, maalt niet
om kwaad of erger, gaat
zijn goddeloze gang.

Gij met Uw naam
uw vriendschap rijkt tot in de hemel,
uw trouw tot aan het firmament,
uw gerechtigheid staat als de bergen,
uw gericht komt nader als de vloed,
mens en dier zult Gij bevrijden,
onbetaalbaar uw vriendschap en trouw.

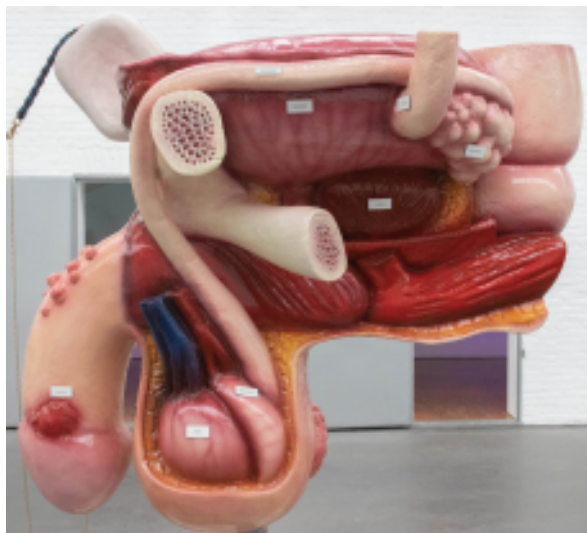
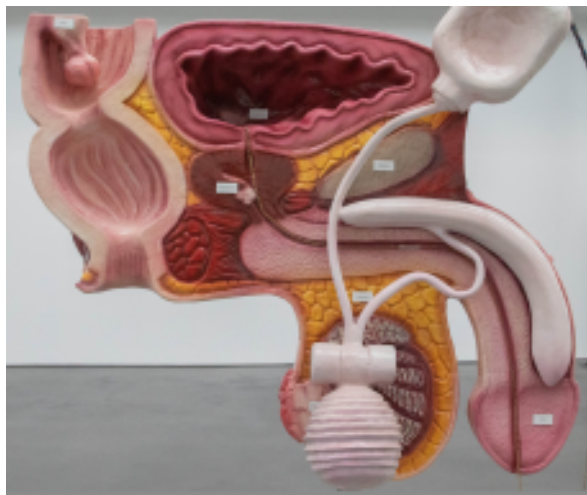
...

Maak een gemeente van vriendschap
die het verlangen voedt
naar uw komende wereld.

...

Plotseling zijn ze er geweest, de schoften:
een hand heeft ze omgeduwd, in het stof
en opstaan kan niet meer

godlof.

Deze zomer bezochten wij **museum De Pont in Tilburg** waar de Duitse kunstenaar **Raphaëla Vogel** haar werk presenteerde. Bij binnenkomst van het museum werd onze aandacht meteen getrokken door het beeld op de bovenste foto. Op het eerste gezicht leek het een vrolijk onderdeel van een carnavalsoptocht: een kar getrokken door giraffen.

Maar dat bleek geenszins het geval te zijn. Het betrof klodderige witte structuren, als giraffen, die soms moeite hadden hun lange nekken recht overeind te houden en die een kar met een mannelijk geslacht voortzeulden dat vol zat met gezwollen. Vanuit de kritische houding van Raphaëla Vogel tegenover het patriarchaat en de kunstwereld is het een kleine stap naar dit werk dat ze de naam: **Können und Müssen** gaf.

Kondigt zij hiermee nou het einde aan van de mannelijke dominantie, de mannelijke hybris? Of worden de giraffen juist door het mannelijk geslacht beteugeld? Of is het juist een toonbeeld van potentie en willen ze dit zieke mannelijk geslacht als paard van Troje naar binnen manoeuvreren? Daarmee is *Können und Müssen* even humoristisch als dubbelzinnig volgens de toelichting bij deze installatie.

Jasper & Mariet Radder

Feddema actueel

De democratie van Israël in gevaar!

Het Westen heeft een wat dubbele verhouding jegens Israël. Enerzijds positief gezien het leed dat de joden is aangedaan, mede als gevolg van antisemitisme. Maar anderzijds wat kritisch, omdat het land door zijn houding jegens de Palestijnen enigszins lijkt op het Zuid-Afrika van de apartheid. In Israël zelf lijkt overigens het beleid vaak, zoals ik zelf eens constateerde, minder omstreden, maar op de Westoever is dat nogal anders. Er is op dit moment veel opwindings in Israël over het voornemen van premier Netanyahu om de controle van de rechterlijke macht te muilkorven, een plan dat veel verzet oproept vooral bij de bevolking, zeker toen hij zelfs een minister die tegen was ontsloeg. Door massaal op straat daartegen te demonstreren laat men merken hiervan niet gediend te zijn. Logisch, omdat in een democratie juist de controle op de macht zeer wezenlijk is. In eerste instantie ligt die bij het parlement, maar daarna vaak of soms ook bij de rechters als een beroep op hun wordt gedaan. Dat Netanyahu zich door dat laatste bedreigd voelt als politicus zegt denk ik veel over hemzelf, ja ook dat hij deze vele protesten niet of nauwelijks heeft voorzien. Controle op de macht, dat weet een ieder, is wezenlijk in onze democratie van 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Het is niet onze zaak, ook al kunnen we hier wel een oordeel over uitspreken. Het is zeker niet een zaak van sancties onzerzijds jegens Israël. Het pleit zelfs voor het Israëlische volk dat het zich zo verzet en dus ook voor de kracht van de democratie in dat land.

Inmiddels neemt de polarisatie in het land toe. Begrijpelijk omdat een land dat de controle op de macht verzwakt een slechte naam krijgt. Het is niet

voor niets dat president Biden de rechtse premier al heeft gewaar-schuwde. De EU had dat ook kunnen doen. Wij hebben naast de rechterlijke macht ook nog de Eerste Kamer. De huidige premier van Israël wil die controle uit eigen belang niet, omdat hij zo lang mogelijk aan de macht wil blijven welke fouten hij ook maakt. Daardoor verliest Israël de naam een democratie te zijn. De meeste Europese landen zijn bevriend met Israël. Laten we vooral de oppositie in Israël steunen in haar verzet. De democratie ontstond via de leuzen vrijheid, gelijkheid en broederschap, maar kan niet leven zonder een evenwicht der machten.

Ik spreek de hoop uit dat het het Israëlische volk lukt om Netanyahu er toe te brengen niet alleen de wet uit te stellen maar in te trekken. Natuurlijk mag onze ambassadeur hierover wel iets zeggen, maar verder is het voor ons vooral van belang te leren in onze democratie, dus in te zien dat het torren aan de controle op de macht het laatste is wat we moeten doen in een democratie.

Dr. Hans Feddema is antropoloog, polemoloog en publicist

Berichten van de redactie

HN digitaal

Vanaf dit jaar worden alle nummers uitsluitend digitaal uitgebracht. Een pdf is te downloaden via een link in de nieuwsbrief en op de website.

Postabonnementen

U kunt ook kiezen voor een postabonnement. De kosten van drukken en bezorging worden dan in rekening gebracht. Het jaarabonnement van 20 euro graag vooraf betalen.

Nieuwe abonnees kunnen zich opgeven bij het secretariaat:
info@ekkesialeiden.nl

Meeneem-abonnement

U kunt de HN na de zondagse viering ook meenemen. Wilt u daarvan gebruik maken, neem dan € 2,50 mee in contanten.

Vier nummers per jaar

De HN verschijnt vier keer per jaar. De persoonlijke informatie uit de nieuwsbrieven en uit het besloten deel van de website wordt niet in de HN opgenomen. De nadruk zal liggen op de thema-artikelen en de rubrieken.

Volgende nummer

Het **decembernummer** zal verschijnen op zondag 17 december met als thema:

Zinnebeelden

Waar denkt u aan? Aan een symbool, een gelijkenis of een parabel. Wat spreekt tot uw verbeelding? De kunst, een lied? U kunt daarover een artikel insturen van maximaal 600 woorden naar: HN@ekkesialeiden.nl
De kopijdatum is:

zondag 3 december

Toeven

‘Ver’toeven is al mooi maar het kortere ‘toeven’ kan me nog meer in het taallievend hart raken. Dichtkenners onder U weten hoe Beets dat doet:

De moerbeitoppen ruischten;
God ging voorbij;
Neen, niet voorbij, hij toefde;
Hij wist wat ik behoefde,
En sprak tot mij; ...

Dat toeven hè.

Soms mag ik met ons aller Cor van Bree in de auto mee naar de viering in de Hooglandse. Recentelijk deelde ik met hem mijn plezier met het toeven in die toppen en spraken wij over hoe de Eeuwige bijbels voorbij-ruischt. Neerlandistisch wees Cor me er wel op dat de tachtigers de godvruchtige rijmelarij van de predikantendichters op de korrel hadden genomen en declameerde daartoe Frederik van Eeden:

O Beets, wat zijt gij groot!
Als God het niet verbood,
Dan zou ik u aanbidden...
Nu laat ik dat in 't midden:
Toch val ik voor u neêr
En breng u lof en eer:
Wat is uw muze rijk...
En dichterlijk!

Goed om aan dit lijk in de dichterskast herinnerd te worden en toch, en toch, ... wens ik ons allen soms een wijle met die Ander te mogen toeven.